

ԱԼԵԲՐՍԱՆԴՐ ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

աղցր է հայ մարդուն համար խոսիլ իր հայրենի ստացվածքներու մասին, առավել ևս քաղցր՝ հայրենադարձի մը համար, որ կորուստի ցավն ունի անվերադարձ անուրջին, և որ հիմա նորաստեղծ ազգային հիմնարկներուն է կապած իր բոլոր սերն ու բոլոր հույսերը։ Ու պատճառներ ունիմ հավատալու և հավաստելու, թե քաղցր, անհունորեն քաղցր և անոնց մասին լսել նաև մեր տարագիր բաղմուքյուններուն, որոնք չեն կրցած տեսնել այն հրաշալիքները, որոնք մեր Հայրենիքի փառքը կկազմեն այսօր, և որոնք այնքան շատ լաւ կխոսին ամեն հայրենասէր հայու սրտին ու մտքին։

Ու Մյասնիկյանի անվան Պետական հանրային գրադարանը, որու հիմնադրութեան երեսնամյակն է այս տարի, մեկն է մեր Հայրենիքի այդ փառքերէն, ոչ միայն իր նյութական շենքովը, այլ և իր պարունակով։ Իր կատարած սքանչելի դերովը մասնավանդ։ Ան մեր Հայրենիքի այն հիմնարկներէն է, որ քեզ կմղե մտածելու և հիանալու ոգիին մասին, որ մեր ժողովրդին է, և որու համաձայն ամեն ատեն, որ քիչ մը հանդիստ է տեսնել մեր ժողովուրդը ու պատահիկ մը հաց՝ ստամոքսի քաղցը անցնելու չափ, իր հոգեկան, իր մտքի պահանջներուն է աշխատելու բազմաբաղմունքով։ Կատարածն է թե՛ 1915—1918 ահաբեկող տարիներուն, արաբական անապատները նետված հայ մայրերը մատնելով ավազի վրա այլուքէն գրելով մեր լեզուն կտրվեցնեին իրենց հոգեհատոր զավակներուն...

Մեր Պետական հանրային գրադարանը։ Անվանի ճարտարապետ Թամանյանի նախագծովն և կառուցվելու ան, վարդապետ Սուրբե, հինգ հարկի վրա, ընդարձակ ու լուսա-

վոր, Տերյանի անվան պողոտային ծայրը, այլ խոսքով, համալսարանական ուստանին մեջ, և որու մեջ է տեղավորված նաև Մատենադարանը, այսինքն Զեռադատունը, որ, ի մոտո պիտի ունենա իր առանձին շենքը։ Ներկա շենքի կառուցումն առաջ, Գրադարանը տեղավորված էր Կուլտուրայի տունին մեջ, բայց այդտեղ իրեն հատկացված բաժինը անբավարար վր, անոր սրահը հազիվ 80 հոգի կրնար պարունակել, մինչ ներկա շենքը ունի 5 սրահ և կրնա պարունակել 300 հոգի միաժամանակ։

Անոր գրեթե անվան ֆոնդի ակզբնական տարիքը կազմած են Նրեանի 1836-ին հիմնված Գալառական գրադարանի և Թիֆլիսի Բարեգործական ընկերության գրքերը, մոտ 40,000 կտոր։ Այսօր այդ թիվը բարձրացած է 2,500,000-ի։

1925 թվին ի վեր ան մտած և միութենական նշանակություն ունեցող գրադարաններու շարքը և իրավունք ստացած Միութեան սահմաններում մեջ լույս տեսած գրքերն ստանալու մեկական օրինակ, իհարկե ձրի և պարտադիր կարգով։

Բայց մեր Գրադարանի գրքային ֆոնդը այլապես ևս աճման մեջ է անընդհատ։ Գրքեր կգնվին անհատներէ և կարևոր նվերներ կատարվին առանձին հիմնարկներէ։ Այսպես օրինակ, մեր Պետական հանրային գրադարանին են հանձնված Մոսկվայի Լազարյան ճեմարանի 30,000 կտոր գրքերը, Թիֆլիսի հայոց Հոգևոր Սեմինարիայի դրադարանը՝ 7,000, Նրեանի նախկին Օրիորդաց և Մանչերու գիմնազիայի գրադարանը՝ 18,000, Կովկասի հայոց Բարեգործական ընկերության գրադարանը՝ 5,000, Այլ Մյասնիկյանի անձնական գրադարանը՝ 7,000, Հովսեփ արքեպիսկոպոս Արդուիթյանի — Երկայնաբազուկի գրադարանը՝ 12,000, Երաժշտաբան Գորդանյանի գրադարանը՝ 6,000 և Լեոյի գրադարանը՝ 4,000 կտոր գրքերով։ Նվերներ

ստացված են նաև արտասահմաններ, Տեղեկությանը և Տոնապետությանը նվիրած են մոտ 5,000 արժեքավոր գրքեր, ինչոնհեն՝ պրոֆ. Թումանյանին ստացված է հայ պարսերական մամուլի շատ արժեքավոր հավաքածու մը: Միայն 1946 թվին Գրադարանը նվեր ստացած է 30,000 կտոր գիրք Ֆրանսային, Թումանյանին և հետավոր Մեքսիկային: Ան-

տեղվի հայ մտքի արտադրությունը, հայ ժողովրդի մտավոր հարստությունը, նվ արդեն Հայկ. ՍՍՌ Ժողովրդավարական 1943 թվի որոշումի համաձայն, Գրադարանը կազմակերպած է գրքային անձեռնմխելի ֆոնդ մը, ուր պետք է հավաքվին հայերեն լեզվով հրատարակված և հրատարակվելիք բոլոր գրքերը, սկսած առաջին տպագիր գրքերի, Հասկնալի է ու-

Ալեկսանդր Մյասնիկյանի անվան Պետական համալսարանի գրադարանը

ձանձիր աշխատանքի շնորհիվ կարելի եղած է մեր Գրադարանին մեջ միատեղել հնատիպ և հազվագյուտ գրքեր, օրինակ՝ Պարզատումարը (տպ. 1512-ին), Ուրաթագիրքը (տպ. 1513-ին), Հարանց վարքը (տպ. 1640-ին) և այլն: Այսուամենայնիվ, Հանրային գրադարանը ցարդ կարողացած է ձեռք բերել հայերեն գրքի 60%-ը միայն. դեռ կապկսի ուրեմն 40%-ը, որպեսզի ամբողջանա և միա-

յեմն, որ արտասահմանը կարևոր դեր ունի կատարելիք այս մասին:

Հա՛րկ է շեշտել թե Գրադարանի գրքային ֆոնդի ստվարագույն մասերեն մին ուռերեն է, որով գրեցին իրենց հրաշակերտները Պուշկինը, Լեռմոստովը, Տոլստոյը, Գոգոլին և այլնքան ուրիշները: Բայց, բացի ուռերենեն, Գրադարանը հարուստ է նաև ֆրանսերեն գրքերով, մասնավորապես 16-րդ, 17-րդ և

18-րդ դարերում պատկանող ճանապարհորդական և այլ հազվագյուտ հեղինակություններով:

Մեծ արժեք կենրկայացնեն նաև Գրադարանի ձեռք բերած արխիվները, օրինակ Լազարյան ձեռագրանի, «կապկազսկի վեստնիկ»ի («կովկասյան լրագրեր»), երաժշտագետ Ղորղանյանի և ուրիշներու արխիվները:

Առանձնապես կարժե հիշել նաև Հանրային գրադարանի հրատարակությունները, գործ Գրադարանի աշխատակիցներուն:

Ծրկուրուկես միլիոն գիրք ունեցող այս հսկա գրադարանը, որու գործունեությունն սահմանը այնքան ընդարձակ է, ունի բնականաբար համապատասխան պաշտոնեություն և բյուջե: 127 է պաշտոնեություն թիվը, որոնց 8-ը՝ հայրենագրած մտավորականներու: Ինչ կվերաբերի բյուջեին, լավ է, որ տամ քանի մը թիվեր, ավելի լավ՝ բացատրելու համար աճը անոր գործունեության:

Արդ, անոր բյուջեն եղած է 1923 թվին՝ 4,500 ռուբլի, 1930 թվին՝ 37,000 ռուբլի, 1940 թվին՝ 1,022,000 ռուբլի, 1947 թվին՝ 2,000,000 ռուբլի:

Գալով հաճախումներում, Հանրային գրադարանը հաճախած են 1923 թվին՝ 35,600 հոգի, 1941 թվին՝ 117,000 հոգի, 1950 թվին՝ 200,000 հոգի:

Իսկ թե ինչքա՛ն գիրք է սպասարկված, կամ գրադարանային բացատրությամբ՝ ի՛նչ համեմատություն կենրկայացնե զգրքերու տացքը, ահա՛ պատկերը. 1923 թվին՝ 43,000 գիրք, 1941 թվին՝ 219,000 գիրք, 1950 թվին՝ 351,000 գիրք:

Եվ այս թիվերը՝ երբ գրքերը տունը չէին տրվել, Իսկ այսուհետև, երբ նոր որոշման համաձայն, պիտի թույլատրվի, որ տուն ևս տարվին գրքերը, կարելի է հաշվել թե ինչքա՛ն պիտի փոխվին վերահիշյալ թիվերը:

Եվ նախկին ուսուցչին ու միշտ գրքի բերեկամին համար վերին աստիճանի սփոփարար է պատկերը Գրադարանի այն ընթերցասրահին, որ ամեն վարկյան, մինչև ուշ գիշեր, լեցուն է երկսեռ ուսանողներով, որոնք, խումբ-խումբ կամ առանձին, կկարդան ու կուսումնասիրեն, խոր լուծության ու կարգապահության մեջ: Ու դեռ պետք էր հիշել նաև մյուս բաժանումները, որոնք միշտ լի են գիտաշխատողներով, ամեն սեռի և ամեն տարիքի այն ուժերով, որ մեր մայրաքաղաքի մտավորականության ընտրյալ մասն է

կարելի է ըսել: Հանրային գրադարանին մեջ կարելի է հանդիպիլ նաև հայտնի գիտնականներու և արտասահմանն եկած հայ կամ օտար ականավոր այցելուներու:

Բայց դեռ պետք էր հիշել Պետական հանրային գրադարանի մեկ ուրիշ գործունեությունը՝ ցուցահանդեսները, որոնք կընդգրկեն պատմական թեմաներ, քաղաքական ընթացիկ հարցեր, նշանավոր տարեթիվեր և այլն: 1944 թվին ան կազմակերպած էր «Հայրենական պատերազմի ճակատը», «Հայ նշանավոր գորավարները և անոնց արժանավոր ժառանգորդները», «Հայ ժողովուրդը Հայրենական մեծ պատերազմին» ցուցահանդեսները, և այլն: 1946 թվին ան կազմակերպած էր «Հայ տպագիր գրքի ցուցահանդեսը, որ ի հայտ էին բերված հայ գրքի տպագրության, ծագման և պատմության առանձին կեղորոնները, հայ գրքի հիմնական ուղղությունը և հասարակական-կուլտուրական դերը հանրային կյանքի մեջ: Այս ցուցահանդեսը տևած է չորս ամիս և ունեցած է 20,000 այցելու: Նյութին թարմությամբ և այժմեականությամբ նշանավոր եղած է նաև կոմունիստական Պարտիայի մեծ ղեկավարներու և Վոլենտական Պետության հիմնադիրներու՝ Լենինի և Ստալինի կյանքին ու գործունեության նվիրված ցուցահանդեսը, որու օրական այցելուներում թիվը եղած է 1,300 հոգի: Ցուցահանդեսներու հատկացված ընդարձակ ու լուսառատ դահլիճին պատերը ներկայիս զարդարված են մեր երկրի մեջ Սովետական կարգերու հաստատման 30-ամյակին նվիրված ցուցահանդեսի պատկերներով: Ու մտավոր հառաչդիմության փաստերով: Եվ այս ամենը Մյասնիկյանի անվան նվիրված այս հիմնարկը կդարձնեն լուսի փարոս մը, որուն նմանը չէ ունեցած մեր ժողովուրդը երբևիցե:

1913-ին, Հայաստանի ներկա տերիտորիայի վրա գոյություն ունեին ոչ ավելի քան 30 գրադարաններ, 120,000 գրքով: Ներկայիս 2,141 է Հայաստանի մեջ գոյություն ունեցող գրադարաններու թիվը, 6,500,000 կտոր գրքով: Ահա՛ թե ի՛նչ չափով է աճած մշակութային գործը մեր երկրի մեջ և ահա թե ի՛նչ կնշանակե ունենալ սեփական Հայրենիք, հարազատ ու ժողովրդանվիր կառավարություն, որ ապահովության ու բարօր կյանքի մեջ մտքի տունդ հայթայթեր իր ժողովրդին:

Այս քանի մը տեղեկություններն ընթերցողը կընա այժմ մոտավոր գաղափար մը

կազմել գրադարաններու այն վիթխարի թվի մասին, որ ամբողջ Մովսեսական Միությանն է, նվերը այսօր մեծ է գրադարաններու գործը ամբողջ Միության սահմաններու մեջ և այնքան կարևորություն կտրվի անոր, քան կան էր, որ ստեղծվեր գրադարանագետներու կադր մըն ալ, որ գիտականապես և օգտակար կերպով սպասարկեր այդ գործին: Եվ այդ նպատակին կծառայե Մոսկվայի մասնագիտական դպրոցը, որմե 13 շրջանավարտներ ունի մեր երկիրը: Հինգը այդ շրջանավարտներուն Պետական Հանրային գրադարանի պաշտոնեություն մաս կկազմեն, մինչ

քին մեջ: Այդ դերը օրեօր ավելի կշնչովի, ինչ չափով որ կավելնա մեր ուսանողներու և գիտաշխատողներու թիվը, ինչ չափով որ կավելնա հիմնարկի գրքային ֆոնդը: Եվ արդեն ներկայիս տեղի անբավարարություն կզգացվի և որոշված է ընդարձակել Գրադարանը նոր մասերու կառուցումով, որոնք պիտի պարունակեն ընդարձակ ընթերցասրահներ, դանագան, բաժիններ, առանձին աշխատասենյակներ, բաժիններու վարիչներու համար առանձնասենյակներ, բաժիններու ֆոնդերու համար գրապահոցներ, բաժիններու գրքերին օգտվողներու, գիտաշխա-

Ալեքսանդր Մյասնիկյանի անվան Պետական հանրային գրադարանի ընթերցասրահը

մնացյալները Հայաստանի մյուս գրադարաններուն մեջ կաշխատին: Սակայն ներկայիս Երևանի համալսարանի Ֆիլոլոգիական բաժինն ևս ձեռնարկած է այդ մասնագիտական ուսուցման, հատուկ ճյուղի մը ստեղծումով: Բացի այդ, ստեղծված են նաև գրադարանագիտական տեխնիկոմներ, երկրի այդ հիմնարկները գործին լավապես ծանոթ ուժերով օժտելու համար:

Շատ մեծ է, ուրեմն, Պետական հանրային գրադարանի դերը մեր կուլտուրական կյան-

առողներու համար առանձին խցիկներ, նաև ընդհանուր նոր գրապահոցներ 3—4 միլիոն գրքի համար: Նոր մասը պիտի ունենա նաև երաժշտական գործիքներու դահլիճ մը, այդ ճյուղով զբաղողներու համար իրը պարապմունքի վայր, որ, իհարկե, պետք է կզգացած ըլլա մյուս բաժիններին: Այս նոր բաժնի նախագիծը կազմած է Ակադեմիկոս Թամանյանի որդին, երիտասարդ ճարտարապետ Գ. Թամանյանը, շարունակելով իր երախտավոր հոր գործը:

Եվ ամեն անգամ, որ ներս կմտնեմ մեր այս լուսո փարոսին՝ Մյասնիկյանի անվան Պետական հանրային գրադարանին ու կտեսնեմ կյանքոտ աշխուժը, որ կտիրե ներսը, հպարտանքի ու գոհունակության զգացում մը կհորդի ներսս, որովհետև մե՛րն է այդ շենքը, այդ հիմնարկը, մե՛նք անք ստեղծեց այդ, և ոչ ուրիշ։ Եվ անմիջապես հետո մտքիս մեջ կվերհառնու տխուր հիշատակներու շարքը մեր կորուստներուն, նյութական ու բարոյական կորուստներուն, մեր մտավոր հարցատուփյան կորուստներուն մանավանդ։ Բայց մտածումներուս այս թելը կկտրվի հանկարծ,

երբ նալվածքս կանգ կառնե Ստալինի սախոսքին վրա, որ իբր վերտառություն 30-ամյակին նվիրված ցուցահանդեսի սրահին ճակատը կզարդարե։ «Միայն Սովետական ԽՍՀ-ն էր խանութը գաղափարը Հայաստանին քերեց խաղաղություն և ազգային վերածննդի նախապայմանները»։

Ու տրամադրությունս հիմնովին կփոխվի, երբ կզգամ քովես անցքը գեղադեմ և ուրախ պատանիներուն, որոնք, կարոտով, մանկական բաժինը կերթան կարդալու, մտքերին ճոխացնելու, երաժիշտական մեղունքներուն, որոնք դեպի բուրաստանները կդիմեն ուրախությամբ, անուշ ըզզլուներով։

